

רבי יהודה [ואפילו באיסור דרבנן סובר רבי יהושע שכל דבר שבמנין אינו בטל]. ואילו לרבי יוחנן בשיטת רבי מאיר – בטלה, הואיל ויש אנשים שמוכרים ביצים שלא במנין. וכל שכן לדברי חכמים ורבי עקיבא מותרת, שלדעתם כל דבר שבמנין בטל ברוב חוץ משה / שבעה דברים חשובים ביותר (וכן כל דבר חשוב כעין אלו – לפי המקום והזמן. עפ"י פוסקים).

א. יש מפרשים שרבי יהודה ורבי מאיר נחלקו [גם] לחכמים שמנו ששה דברים מיוחדים, האם

הם מהדברים שנמנים לעולם או לעתים אינם במנין (ע' במאירי כאן וביבמות פא ובריטב"א שם).

ב. נחלקו הפוסקים האם הלכה כדעה אחרונה שאין מקדשים אלא שבעה דברים. וכן כל דבר חשוב

מעין אלו – כפי המקום והזמן (רמב"ם מאכלות אסורות טו; שו"ע י"ד ק, ג), או הלכה כרבי מאיר

[שהרי נחלקו אליביה רבי יוחנן וריש לקיש] וכרבי יוחנן ש'את שדרכו לימנות' אינו בטל (סמ"ג

לאו קמא, מובא בב"י. וכתב הרמ"א שכן נהגים). ודעת ספר התרומה ובעל העיטור כרבי יהודה

דליטרא קציעות, שכל דבר שיש בו מנין אינו בטל (וע' בנימוקי הכרעת ההלכה של כל אחד מהשיטות,

בחזו"א ערלה י, א).

ולגבי ביצה, לפי דעה אחרונה – אינה בטלה. ואפילו לפי הדעה האמצעית, כתבו כמה

אחרונים שאינה בטלה כי עתה היא נמכרת רק לפי מנין ולא בכגון כלי מלא ביצים (ש"ך קי

סק"ט בשם רש"ל).

ג. נראה לכאורה שבכלל 'דבר שבמנין' דברים הנמכרים ביחידות, אעפ"י שמחירם נקבע שלא לפי מנין, ובזמנו

מצוי הדבר כגון אבטיח ופירות מיוחדים שרגילים לקנותם במנין אבל מחירם קבוע לפי משקל – שכיון

שההתייחסות אל הדבר בדרך כלל היא לפי מנין, אינו בטל. וכן נראה להוכיח מהמבואר בגמרא שפומי הכלי דבר

שבמנין הם, הגם שמסתבר שאין המחיר נקבע לפי 'פי כלי' [הגם שיש לדחות ולומר שבוז גופא נחלקו רבי יהודה

ור"מ]. כן יש ללמוד ממה שכתב בתרומת הדרשן (קג) לענין גרות חנוכה שנתערבו שאעפ"י שנמכרים לפי משקל,

אך הואיל ועתה שהם של מצוה מתייחסים אליהם במנין, הרי אלו 'דבר שבמנין'.

ד. משמע בגמרא שאפילו איסור דרבנן אינו בטל כשהוא דבר שבמנין. ויש סוברים שלריש לקיש

(ביבמות פא) בטל, אך לא בכל דבר אלא בדבר שלפעמים נמכר שלא במנין, או באיסור אכילה

המותר בהנאה, או עכ"פ רק ב'תרי דרבנן' כגון תרומת פירות מלבד דגן תירוש ויצהר בזמן

הזה (עתוס' יבמות פא. ור"ש ערלה ג, ז).

ולהלכה נקטו רוב הפוסקים לאסור אף באיסור דרבנן. ויש מתירים (ע' פרי מגדים וכתתי ופלתי

י"ד ר"ס קי).

דפים ג – ד

ה. ליטרא קציעות תרומה שדרסה בעיגול ונתערבה עם קציעות חולין – מה דינה?

ליטרא קציעות תרומה שדרסה על פי כלי ואינו יודע באיזה כלי דרסה; –

רבי מאיר אומר: לרבי אליעזר מצטרפות כל הקציעות שבכלים לבטל את התרומה באחד-במאה (לפי

שתרומת קציעות דרבנן, לכך הקלו בהעלאתה להחשיב אף הקציעות התחתונות שאינה מעורבת עמהן

(רש"י; תוס' זבחים. אך י"א שתרומת תאנים דאורייתא ואעפ"י"כ הקל ר"א). ויריב ליטרא [מן הפומים. חו"ב] ולא ינהג

ממנה. או ימכור כל הכלי לכהן מלבד דמי הליטרא. עפ"י רמב"ם (ועוד). ולרבי יהושע אין התר אלא אם יש

שם מאה פומי-כלי אחרים, אבל בלאו הכי כל הפומים אסורים מספק.

רבי יהודה אומר: לרבי אליעזר מותרת במאה פומים, ולרבי יהושע אסורה אפילו יש שם שלש מאות פומים

– לפי שהפומים הנם דבר שבמנין ואין להם ביטול.

פסק הרמב"ם שיש להן ביטול אם יש שם מאה עגולים של חולין, אבל בלאו הכי אין הקציעות שלמטה מתחשבות לבטל.
 דרסה בתוך העיגול ואינו יודע באיזה מקום דרסה – דברי הכל יעלו באחד-במאה (מפני שהתרומה מעורבת בכל הקציעות וגם אינה דבר שבמניין).
 א. לדעת הרשב"א (בחדושי ובתשובותיו), אפילו היו הכלים של כמה בני אדם, מצטרפים כולם להעלות את התרומה.
 ב. לדעת האומר מין במינו אינו בטל – אסורות. ויש סוברים שבתערובת יבש ביבש אפילו מין במינו בטל (עתוס' זבחים עג; שו"ת הרשב"א ח"א תרצ"ח).

1. דבר שיש לו מתירין, האם בטל הוא ברוב? האם הוא מותר בספקא דרבנן?

כל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל (עד שתאכלנו באיסור, תאכלנו בהתר (רש"י). והר"ן כתב שהרי זה כמין במינו שאינו בטל. ולדברי הכל דין דרבנן הוא אבל מהתורה (בטל). ואפילו איסור דרבנן אינו בטל (כן מבואר בדברי רב אשי). ודוקא כשהאיסור קיים בעינו – להוציא עצי מוקצה הניסקים בתנור, הרי הם בטלים ברוב, מיקלא קלי איסורא.

א. זה שדבר שיש לו מתירין אינו בטל אפילו באלף – דוקא בתערובת מין במינו, אבל מין בשאינו מינו בטל בששים (ראשונים להלן לח-לט עפ"י נדרים נב ותוספתא וירושלמי). ויתכן שמים שבעיסה או תבלין שבקדרה, נחשבים 'כמין במינו' עם העיסה והקדרה, שהכל כמין אחד מפני שזקוקים זל"ז (עפ"י תירוץ שני בתוס' לט. רמב"ן נדרים נב: וער"ן שם שפירש טעם אחר לענין תחומין בעיסה וקדרה).

ונחלקו הדעות לענין תערובת טעם בלא ממשות. ובמקום מצוה וצורך גדול יש לסמוך על דעת המתירין (ע' במדכ"י ובפירוש בגדי ישע; תוס' לח. ד"ה ולבטיל; יו"ד קב, ד ברמ"א וש"פ; משנ"ב תקיג סק"ח).

ב. יש אומרים שדוקא בתערובת מחמירים משום דאתחזק איסורא, אבל אם לא אתחזק איסורא, הולכים אחר הרוב לקולא אף בדבר שיש לו מתירין. ויש מחמירים (ער"ן להלן ז טז ותוס' ז: ד"ה כי; ים של שלמה ו. וע' מג"א תקיג סק"ג ובפמ"ג שם; צל"ח ורעק"א י: חות יאיר קלג; פתחי תשובה יו"ד קב, א; חזון איש דמאי א, טו; מנחת יצחק ח"א קז, ד. ובאגרות משה (יו"ד ח"ד מז) נקט לעיקר כדעת המקלים אלא שמ"מ ראוי להחמיר בדבר [ועוד פירש שאף לדעת הר"ן שמותר, אם נתערבו מקודם יש להחמיר בדשיל"מ אפילו אחר כך פירש]. וב'תרי רובי' אף למהרש"ל יש להקל (כמשמעות דבריו ביש"ש סוס"י כ). וכן מסתבר להקל בספק ספקא כשיש רוב לאחד מן הספקות.

וכן סוגי ספקות שהולכים בהם לקולא מפני סברא מסיימת המכרעת את הספק, כן הדין אף בדבר שיש לו מתירין (ע' להלן י: 'שלשה ומצא שנים' ובתד"ה חד).

ג. כתבו כמה ראשונים שדין זה אינו מוסכם, ויש אמוראים הסוברים שדבר שיש לו מתירין בטל ברוב (ע' מלחמות ה' פסחים כט; חדושי הרמב"ן וריטב"א ע"ז עג וב"מ נג; שער המלך חמץ א,ה בשם רבנו יונה. וע' מצפה איתן).

ד. כתב הצ"ח (כאן ובפסחים ט ובנוב"י תנינא אה"ע לח) שאין להחמיר בדבר שיש לו מתירין אלא בדבר אכילה וכד', שהאכילה יכולה להיות לאחר זמן בהתר, אבל דברים בעלי שימושים החוזרים ונשנים, הלא אותו שימוש שיכול לעשות היום, אין לו אפשרות התר של מחר, הלכך מותר. וכן נקטו הפוסקים (ע' פתחי תשובה יו"ד קב לענין תערובת כלים; שו"ת מחזה אברהם נא; מנחת יצחק ח"י קז,ה; אגרות משה אה"ע ח"א לא).

ועוד אמר רב אשי: איסור דרבנן כשיש לו מתירים – אין מקלים בספקו, ולכך ביצה שנולדה ספק ביום טוב ספק בחול – אסורה.

יש מהאחרונים סוברים שבספיקא דדינא באיסור דרבנן, כגון בעיא דלא איפשטא – אין מחמירים בדבר שיש לו מתירים (עפ"י פרי חדש או"ח תצו סק"ג. וכן הוכיח בשו"ת רעק"א סה ובשאג"א צ. וכן נקט באמרי בינה הל' בשר בחלב ז. וע' חרושי רעק"א כאן; ברכת אברהם ב: ד. ובאגרות משה (או"ח ח"ד קז) הסתפק במחלוקת הפוסקים באיסור דרבנן שיש לו מתירין).

א. נחלקו האחרונים בדבר שאסור לו עולמית ולאחרים הוא מותר לאחר זמן [כגון מעשה שבת שנעשה במזיד], האם כלפיו נידון כדבר שיש לו מתירין אם לאו (ע' במשנ"ב שיח סק"ה ובשעה"צ. ובערוך השלחן (שם ט) נקט להקל). ולגבי האחרים ודאי נחשב כדבר שיש לו מתירין.

ב. יש מהראשונים שנקטו שדבר החוזר לאיסורו מאליו לאחר זמן – אינו בכלל 'דבר שיש לו מתירין' (עפ"י מרדכי כאן ובפסחים פ"ב בשם ר"ח כ"ץ, ומובאת דעה זו ברמ"א יו"ד קב, ד ומג"א תמו סק"מ). ולפי זה יש מי שכתב שמוקצה אינו 'דבר שיש לו מתירין' שהרי יחזור ויאסר לשבת הבאה, ורק ביצה שנולדה נחשבת 'דשיל"מ' כי אינה אסורה אלא ביום זה משום 'נולד' (עפ"י שעה"מ יו"ט ב,ו בשם מנחת כהן. ואולם מדברי כמה ראשונים מבואר שגם מוקצה דשיל"מ הוא (עתוס' י: רמב"ם מאכ"א טו,י), ויתכן שלדעתם כן הדין בכל דבר החוזר לאיסורו).

ג. דנו אחרונים על דבר האסור בשני איסורים, אחד הוא איסור שיש לו מתירים ואחד אין לו מתירים, האם הוא בטל בהתר (ע' שו"ת צמח צדק סט; אור שמח הל' מאכלות אסורות טו,י; עונג יום טוב). וכן דנו על דבר האסור באיסור תורה שיש לו מתירים, באופן שגם לאחר שיותר האיסור יישאר עליו איסור דרבנן (ע' מלחמות ה' ור"ן פ"ב דפסחים לענין המין; עונג יו"ט; אפיקי ים; קה"י; מנחת שלמה).

דף ד (ה)

ז. ביצה שנולדה ביום הראשון מהימים דלהלן – האם מותרת בשני?

א. שבת הסמוכה ליום טוב.

ב. שני ימים טובים של גלויות.

ג. שני ימי ראש השנה.

א. שבת ויום טוב (או יום טוב ושבת. רש"י, רי"ף); רב אמר נולדה בזה אסורה בזה. אעפ"י שרב סובר שתי קדושות הן [ומערב ליום אחד למזרה ולשני למערב] – אסורה הביצה משום דין הכנה. וכן סובר רבה. ורבי יוחנן אמר: מותרת [אפילו לבית הלל]. ונחלקו בדבר תנאים. ופסק רבא כרב (וכן פסקו כל הפוסקים).

א. פרושו ראשונים: זה שהביצה אסורה ביו"ט משום הכנה – מפני שבשבת עצמה היא אסורה, אבל אילו היתה מותרת באותו יום – מותרת גם ביום שלאחריו, וכגון עגל שנולד ביום טוב, מותר בשבת שלאחריו, שהואיל ומותר ביו"ט נמצא שיו"ט לעצמו הכין וממילא הותר לשבת. [ועגל הנולד בשבת – נחלקו הראשונים האם מותר ביום טוב שהרי אילו היה לו חולה בתוך ביתו היה ראוי אף לבריא לאכלו ללא בישול בשבת, הלכך אפשר שמותר ביו"ט].

ועוד כתבו כמה ראשונים שאיסור זה אינו אלא מדרבנן, שהרי מדין תורה הביצה מותרת בשבת, הלכך מותרת גם ביו"ט שלאחריה מהתורה (עפ"י רמב"ן רשב"א ור"ן. וכן נקט המג"א).

ויש סוברים שאסור מהתורה אעפ"י שהיתה מותרת בראשון (עפ"י יש"ש ג; קרבן נתנאל בדעת

הרא"ש. וכן הוכיחו אחרונים מדברי הר"י היאל והמאירי. ע' שעה"צ תקיג סקט"ז. ובקה"י (א) הוכיח מתירין אחד בתוס' כדעה ראשונה, אך יתכן שאין הדבר מוחלט להתוס' – ע"ש ס"ק א ב).

ב. יש מי שכתב שבתרנגולת העומדת לאכילה, ביצה הנולדה בזה מותרת בזה שכבר הוכנה הביצה במעי אמה לאכילה מלפני השבת (ע' אר"ז ח"ב של בתירין אחד). ואין כן דעת שאר ראשונים.

ג. שבת הסמוכה ליום טוב שני של גלויות, כגון שחל יו"ט ראשון בשבת – כתב הר"ן שדינה כשבת הסמוכה ליום טוב ראשון.

ואם חל יום טוב בימי א' וב', נולדה בשבת – מותרת ביום טוב שני (מהרי"ל; רמ"א תקיג,ה. וע' קהלות יעקב ח"ח ה,ג).

ד. להלכה אנו נוקטים שבת ויום טוב שתי קדושות הן, ועל כן דברים שהוקצו בשבת ואין בהם משום הכנה – מותרים ביום טוב [כגון שירי פתילות שכבו בשבת מותרים ביו"ט]. אך יש אוסרים בזה משום הכנה כי הפתילות נוחות להידלק יותר לאחר שהודלקו וכבו, אך אם הדליקם וכיבם בחול – מותר] (עפ"י רא"ש. ע' לעיל ב). ואולם פירות או עצים הנושרים בזה אסורים בזה משום הכנה (עפ"י רי"ף ר"ן רשב"א ועוד).

גם לדעת רבי יוחנן שביצה שנולדה ביום טוב מותרת בשבת הסמוכה, אסור לבשלה ביו"ט לצורך אכילתה בשבת שהרי אסורה בטלטול ביו"ט כנ"ל.

כתבו הפוסקים שהוא הדין לענין בישול בשביעי של פסח לצורך שבת שלמחרת, בדבר האסור לאכלו היום. ודנו לענין קטניות או מצה שרויה לנוהגים בהם איסור. ע"ע חזון איש מט, טו-טז; הר צבי; מנחת שלמה ח"ב סו"י לט; אור לציון ח"ג יט,ד).

ב. שני ימים טובים של גלויות; רב אמר: נולדה בזה מותרת בזה. ואמר אביי שמסתבר כדבריו, ששני ימים טובים אינם חק קבוע אלא מפני הספק שהרי כל מקום ששלוחי בית דין מגיעים, או אם יתאפשר להודיע לגולה על ידי משואות – אין עושים אלא יום אחד, הלכך אחד משני הימים הוא חול ודאי, לפיכך נולדה באחד מותרת בשני ממה נפשך.

רב אסי אמר: נולדה בזה אסורה בזה. ואמר רבי זירא, מסתבר כדבריו שהרי עתה בקיאים בקביעות החדש ואעפ"כ נוהגים שני ימים – הרי שהוא חק קבוע להיות כיום ארוך מדרבנן [ואמנם רב אסי עצמו מסתפק בדבר ולכך נהג לחומרא והבדיל בין יום-טוב אחד לחברו, אך מפני הספק אסר הביצה, שמא הוא כיום אחד ארוך].

רבא פסק הלכה כרב להתיר.

א. אף על פי שהלכה כרב שאינו כיום אחד ארוך, אין נוהגים להבדיל בין יום טוב ראשון לשני, שחוששים שמא יזלזלו בו על ידי כן (עפ"י רשב"א ועוד).

ב. היו מהראשונים שפסקו כרב אסי שנולדה בזה אסורה בזה [שכן אנו נוהגים שני ימים הגם שאין לנו ספק בקביעות החדש, או משום גזרה אטו שני ימים של ראש השנה] (כן הביא הראב"ן מגאוני מגנצא, וכן מובא בספר החינוך שא). אך אין כן דעת כל שאר הפוסקים.

ע"ע בעירובין לט.

ג. כתב באגרות משה (או"ח ח"ב צט): כיון שלהלכה יום טוב שני נתקן רק מפני הספק, אין כל חשש לבן חו"ל להעסיק אנשים בעסקו הנמצא בארץ ישראל לעשות לו מלאכה ביום טוב שני, שהרי מה שהוא נוהג יו"ט שני אינו אלא משום מנהג אבותינו שנאסר להם מצד הספק, והרי גם לאבותינו היה מותר לומר לישראל שיעשה מלאכה ביום שהוא יודע שהוא חול על פי

השלוחים שהגיעו למקומו. [ומאידך פסק (בח"ג עג ובח"ד קה,א) שאין להתיר לבן חו"ל שנמצא בארץ לומר לבן הארץ לעשות לו מלאכה ביו"ט שני, שהרי אף במקומו אסור לו לומר לנכרי לעשות לו מלאכה, והוא הדין לישראל. ולבסוף חזר וכתב (ע"ש קו-קז) שאם כי יש מקום להתיר גם בזה, ראוי להחמיר. (לא הבנתי מש"כ שם להחמיר משום שהוא דבר שיש לו מתירין, והלא כלפי המלאכה שצריך לעשותה עתה אין לו מתירין, כמוש"כ הנוב"י שלענין שימושים אין שייכת סברת יש לו מתירין לאחר זמן. ובאג"מ עצמו (באה"ע ח"א לא) הביא סברא זו לדינא. וע' בספר מנחת שלמה (ח"א יט,ג) שצדד מסברה להצדיק מנהג הרבים המקלים בזה, וכל שכן בנידון העסקת פועלים בארץ ישראל לבן חו"ל. ואולם הביא שם דעת הגאון מטשעבין שהורה לאיסור].

נפקותא נוספת כתב באגרות משה (או"ח ח"ד נט), לענין נטילת שכר-יום-טוב; אדם המקבל שכר עבודה לפי ימים, מחצות הלילה עד חצות שלאחריו [כגון בנקים המשלמים ריבית לפי ימים], היות ושני ימים-טובים אינם כיום אחד ארוך - מותר ליטול שכר זה, שהרי החיוב לתשלום בא גם עבור שעות של חול. [ואולם שבת הסמוכה ליום טוב, כיון ששניהם קודש ודאי, אסור ליטול שכר של היום שבאמצע, מחצות ליל השבת עד חצות ליל יו"ט, שהרי אין כאן הבלעה. וכן ראוי להחמיר בשני ימים טובים של ראש השנה].

ג. ביצה שנולדה ביום טוב ראשון של ראש השנה; לדברי רבי יהודה (עירובין לט) תאכל בשני ולחכמים לא תאכל, שסוברים קדושה אחת היא לשני הימים (שלא קבעום מפני הספק גרידא אלא כיום אחד ארוך). וכן נקטו רב ושמואל. וכן פסקו רבא (ה): ורב אשי, דלא כנהרדעי ואמימר (כב). ולדברי רבה (ה), לאחר שתיקן רבן יוחנן בן זכאי לקבל עדי החדש כל היום, הרי שאם באו עדים ביום הראשון נוהגים במקום הועד אותו יום קודש ומחר חול, וכשעושים שני ימים זהו רק מפני הספק, הלכך ביצה שנולדה בראשון מותרת בשני. אבל שאר אמוראים חולקים וסוברים שגם לאחר תקנת ריב"ז ביצה שנולדה בזה אסורה בזה, עכ"פ בחו"ל [או בארץ שלא במקום הועד (המאור. וערש"ש)]. כן אמרו לרב ושמואל (לפר"ת. וי"מ כן גם בדעת רבה. ע' חו"א קלא,ב). ולרב יוסף רב אדא ורב שלמן ורבא, הוא הדין אף בארץ כשעושים שני ימים.

וכן הלכה, נולדה בזה אסורה בזה (תקיג,ה). ובספק אם נולדה ביום הראשון, יש מתירים בשני ויש אוסרים (מובא במשנ"ב סקי"ד).

- ח. א. עצים שנשרו מן הדקל בשבת - האם מותר להסיקם ביום טוב הסמוך?
ב. עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב - האם מותר להסיקם?
ג. האם מותר לבטל איסור לכתחילה; באיסור דאורייתא ובאיסור דרבנן?

א. אמר רבי יוחנן: עצים שנשרו מן הדקל בשבת - אסור להסיקם ביום טוב הסמוך. [גם אם ביצה שנולדה בשבת מותרת ביו"ט - כאן אסור כיון שהעצים אינם ראויים להסק בשבת הלכך אם נתירם ביו"ט עלול הרואה לטעות ולהתיר אפילו נשרו בו ביום, כי יאמר אתמול שלא נשתמשו בהם - משום שאינם ראויים בשבת לכלום. משא"כ בביצה שראייה לגמעה חיה ואסרונה אתמול - לא יבוא לטעות אם נתיר היום].

ב. אמר רב מתנה: עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב - מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקם [ובטלים ברוב התר, לכך מותר לחתות בהם ולטלטלם. ואף לכתחילה אין איסור לעשות כן - מאחר ואין האיסור בעין].

- א. יש אומרים שאין התר זה אמור אלא כאשר העצים נשרו לתנור שיש בתוכו עצים אחרים אבל לא כשהם שם לבדם (מובא בר"ן).
- ב. מסתבר שאין העצים בטלים אלא כשאינו מכיר את עצי האיסור, שאין ביטול מועיל לדבר שהוא ניכר לעין (ר"ן, רשב"א). וכבר העירו מדברי הרשב"א בשבת כט שאינו מדין ביטול אלא צריך רוב עצים מוכנים כדי שלא יראה כמטלטל האיסור להדיא. וע"ע באור הלכה תקו, ב ד"ה שלא; וזכר יצחק סי' לו.
- ג. להלכה שאנו נוקטים דין הכנה מדאורייתא, כתב הטור (תקו, ב) בשם רבנו יחיאל שאותם עצים שנשרו בשבת, אסור להרבות עליהם עצים ביום טוב ולהסיקם, כי אסורים מהתורה משום הכנה (וע' קוב"ש).

ג. אין מבטלים איסור לכתחילה. [ואם עשה כן ביוזעים (ואפילו אם טעה וסבר שמותר לבטל איסור. כן כתבו הרבה פוסקים) – אסור לו ולמי שנתבטל בשבילו].

לדעת הראב"ד איסור תורה הוא. והרבה ראשונים סוברים שאינו אלא מדרבנן. והנודע-ביהודה והחתם-סופר כתבו שבתערובת 'יבש ביבש' אסור לבטל מן התורה. והרבה חולקים. וכן נקטו כמה פוסקים אחרונים לעיקר, שהאיסור לבטל לכתחילה אינו אלא מדרבנן (כן שמעתי מהגר"ע יוסף שליט"א בשיעור (תמוז תשמ"ט). וכן נקט במנחת שלמה (ס, ה). ואפילו יבש ביבש כתב שמסתבר לסמוך בשעת הדחק על הסוברים שאינו איסור תורה). ובערוך השלחן (יו"ד צט, כז) נקט לעיקר שכל שהאיסור ניכר עתה, מהתורה אסור לבטלו בידים. ואפשר אף בביטול טעמו ללא ביטול ממשו. יש מחמירים באיסורי הנאה שאסור לבטלם לכתחילה מהתורה [אף להחולקים על הראב"ד] (ע' זכר יצחק ח"ב סוס"י ג; שו"ת מהרש"ם ח"א קלו. וע"ע מנחת שלמה ס, י). יש מי שכתב שביטול תרומה אסור מהתורה, משום 'משמרת תרומותי' (עפ"י תשובת אבני מלואים. וע' אחיעזר ח"ב ט, ג; אתון דאורייתא טו; חדושי הגר"ד בנגיס ח"א ז, ד). ויש חולקים (ע' מנחת שלמה ס, י). יש מחלקים בדין ביטול איסור לכתחילה, בין איסור אכילה לשאר איסורים, כגון ביטול בשר בחלב. ע' חדושי רעק"א יו"ד פז; משיב דבר ח"ב ל.

אמרו בגמרא שאיסור דרבנן מותר לבטלו לכתחילה, ולכך עצי מוקצה שנפלו לתנור – מרבה עליהם עצים ומבטלים.

א. פרושו בתוס': דוקא בכגון זה שעיקרו דרבנן, ולא איסור דרבנן שעיקרו מדאורייתא. [ובכלל זה חצי שיעור בתערובת, הגם שאינו אסור אלא מדרבנן – עיקרו מדאורייתא. ע' מהרצ"ח כאן; הגהות מרדכי חולין פ"ח תשנג; שו"ת הרדב"ז ח"ב תשכה].

עוד כתבו ראשונים: דוקא בכגון זה שכבר נפל האיסור לתנור, מותר להרבות עליו ולבטלו, אבל אין להתיר לכתחילה להפיל איסור לתוך התר כדי לבטלו (עפ"י ר"ן; תורת הבית ג, ד; ר"ש חלה ב; שלחן ערוך יו"ד צט, ו). ויש אומרים שאיסור דרבנן שאין לו עיקר מהתורה כגון תרומת חו"ל ובשולי גויים וגבינותיהם – מערבים אף לכתחילה כדי לבטלם (ע' בר"ש ובתורת הבית שם בשם יש שאומרים, ובהגהות מיימוניות מאכ"א טו, כו ובקרבן-נתנאל בשם רש"ל. וע' אגרות משה יו"ד סוס"י סג שצ"ח ש"ט ז' לסניף).

ב. יש אומרים שגם איסור דרבנן שהוא עומד בעין ולא נשרף – מותר להרבות עליו ולבטלו, כפשוטו דברי הגמרא (עפ"י רמב"ם מאכלות אסורות טו, כו-כו; ראב"ה. וכן משמע בתוס' (מהרש"א). וע' ים של שלמה ז. וכן פסק השלחן-ערוך (יו"ד צט, ו). וכן הורה הגרע"י שליט"א להלכה בשיעורו. ולדברי החות-דעת היינו דוקא באיסור אכילה אבל באיסורי הנאה יש להחמיר. ובאמרי-בינה (בשר בחלב יז) נקט שאין לחלק בדבר).

ויש אומרים שלא שמענו להתיר אלא בכגון עצים בתנור, שהאיסור שרוף ואינו בעין (רא"ש, רא"ה ועוד. ובאיסור תורה, אפילו מיקלא קלי אסור. מהר"ם שיף. וכ"מ בטשו"ע או"ח תקנ"ב). וכן נקט הרמ"א (יו"ד צ"ט,ו) להלכה.

- א. אין להתיר לכתחילה לבטל ספק-איסור [גם אם איסור ביטול לכתחילה אינו אלא מדרבנן – שאין עושים ספק דרבנן לכתחילה] (עפ"י שו"ת מהרש"ם ח"א קלז; ערוך השלחן צ"ט, כח – מפרי מגדים. וע"ע בשו"ת שארית שמחה (סב) חילוק בין דברים שמצויים בהם תולעים ודברים שאינם מצויים בהם. ומהגר"ע יוסף שליט"א שמעתי (בשיעור, תמוז תשמ"ט) שיש מקום להתיר לבטל ספק איסור תורה שנפל לתוך התר, לפי שיטת השו"ע שמתיר להרבות ולבטל איסור דרבנן. ויש מי שכתב להקל כן במקום הפסד מרובה רק בתערובת לח בלח (עפ"י קיצוש"ע (פפויפר) הל' תערובות ח,א). ולכאורה נראה שאם אין כוונתו לבטל, מותר בספק-איסור אף לדעת האוסרים, וכמוש"כ הש"ך (פד, מ; קטו, כח) וכעין ספק פסיק רישיה באיסור דרבנן). בד"עבד, ערב במזיד – יש לומר שמותר (עפ"י מהרש"ם שם). ובספק איסור דרבנן, אפילו אתחזק איסורא שאין הולכים בו לקולא, יש לומר שמותר לבטלו אף לדעת הרמ"א (עפ"י אחיעזר ח"ב ט, ב).
- ב. יש אומרים שמותר לבטל איסור כשעושה כן לשם מטרה אחרת ולא כדי להתיר את האיסור, עכ"פ כשאי אפשר לסלק את האיסור באופן אחר (כדעת הט"ז. כן נקט בערוך השלחן צ"ט, כט). וי"א שאין התר אלא כשכבר נתערב, מותר להרבות כשאין כוונתו לבטל (עפ"י נוב"ק יו"ד כו. ובנחלת צבי השיג על כך). ויש שאין מתירים אלא בעשיית מעשה המורה על כך שאינו חפץ לבטל האיסור (ע' בשו"ת רעק"א עז). וע' בקובץ 'מוריה' (אב תשמ"ט) מהגר"ג קרליץ שליט"א שמותר לבטל פטרוסיליה במרק וכד' ללא בדיקתה מתולעים, כשהיא נתונה בתוך בד סגור, ואין בזה משום ביטול איסור לכתחילה).
- ג. יש לצדד שמותר לבטל דבר שאין עליו שם איסור עתה אלא יחול עליו לאחר זמן (עט"ז או"ח תמוז סק"ה תרכ"ב ופמ"ג). אך למעשה יש לחוש ולא לעשות כן לכתחילה, שכל תחבולה להתיר איסור אסורה (עפ"י מנחת שלמה ס"ה ז. וע' בשו"ת אבני נזר יו"ד פד, ה).
- ד. אסור לערב איסור בהתר, גם כשהאיסור יפגום טעמו של ההתר. וכן אסור לכתחילה לבטל מאכל בכלי שבלוע בו איסור, גם אם האיסור יתן טעם פגום במאכל. וב'תרי דרבנן' (כגון איסור דרבנן ובהצי שיעור בתערובת) יש לדון להקל בזה. ומותר לכתחילה לפגום לגמרי טעם הבלוע בכלי, ואחר כך לבטל בו תבשילים, שהרי אינו נהנה מהאיסור כלל (עפ"י שו"ת מהרש"ם ח"א קיא. ובערוך השלחן צ"ט, כט) הכריע להתיר רק אם פוגמו עד שאינו ראוי לאכילת אדם כלל, לא בפגימה בעלמא. וע' בשו"ת יביע אומר ח"ו יו"ד י, א ד ה; אגרות משה יו"ד ח"ב ל).
- ה. נחלקו אחרונים אם מותר לבטל איסור תורה בענין שיישאר עליו איסור מדרבנן (ע' עונג יום טוב לד ד"ה ונ"ל וד"ה מיהו; אחיעזר ח"ב ט, ג וח"ג מט; מכתב מהגר"י קניבסקי זצ"ל, מובא במנחת שלמה לאחר סי' ס).
- ו. יש מצדדים לענין תערובת בשר ודגים, שמותר לבטל לכתחילה, אם משום שהוא איסור דרבנן או מפני שאינו אלא מפני סכנה (ע' אבני נזר יו"ד פה; דעת כהן נה-נו. וכן הורה הגר"ע שליט"א).

דף ה

ק"ט

ט. שני ימים טובים של ראש השנה – האם הם כקדושה אחת או שתי קדושות?